

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Tytuł: Wpływ mediów na poziom świadomości historycznej uczniów szkół ponadpodstawowych województwa opolskiego

Autor: Bartosz Pawlak

Świadomość historyczna młodzieży to jeden z kluczowych obszarów badawczych dydaktyki historii. Badania w tej dziedzinie umożliwiają poznanie opinii i wyobrażeń dotyczących historii oraz czynników wpływających na ich kształtowanie. Lepsze rozpoznanie tej tematyki może służyć rozwojowi szkolnej edukacji historycznej, a także być pomocne w ocenie dotychczasowych rezultatów nauczania historii. Świadomość historyczna uczniów, jak wiadomo, kształtowana jest także poza szkołą, a jednym z ważnych elementów mających wpływ na ten proces są niewątpliwie szeroko rozumiane media. Książki, prasa czy filmy historyczne to środki przekazu, których wpływ na świadomość historyczną znany jest od dawna. XXI wiek przyniósł szereg nowych mediów o charakterze cyfrowym. Internet zrewolucjonizował nie tylko kwestie związane z dostępem do informacji, ale także wiele innych sfer ludzkiej aktywności, w tym także te związane z funkcjonowaniem historii w przestrzeni medialnej.

Zbadanie wpływu mediów na świadomość historyczną młodzieży szkół ponadpodstawowych województwa opolskiego było głównym celem niniejszej pracy. Dotychczasowe badania w tym zakresie miały częściowy charakter, a sama relacja pomiędzy świadomością historyczną młodzieży a mediami nie została kompleksowo opracowana. Wielu dydaktyków historii postulowało zbadanie tego zagadnienia, a potrzeba ta stała się jeszcze bardziej pilna z powodu upowszechnienia dostępu do internetu i wynikających z tego skutków dla edukacji historycznej (zarówno tej szkolnej, jak i pozaszkolnej).

Wzorem poprzednich badaczy tematu świadomości historycznej młodzieży w celu przeprowadzenia badań posłużono się metodą sondażu diagnostycznego opartego o technikę ankietową. Sondaż składał się z trzech etapów: pilotażowego, właściwego oraz weryfikacyjnego. Etap właściwy został przeprowadzony w latach 2019-2020 na grupie 1198 uczniów uczęszczających do szkół ponadpodstawowych (licea, technika, szkoły branżowe) województwa opolskiego. Etap weryfikacyjny przeprowadzono w 2021 roku. Uczestniczyło w

nim 102 uczniów. Kwestionariusz ankietowy użyty podczas etapu właściwego i weryfikacyjnego składał się z 20 pytań. Jego konstrukcja opierała się częściowo o kwestionariusze zastosowane w badaniach Janusza Rulki z 1985 roku oraz Łukasza Michalskiego z 2007 roku, dzięki czemu możliwe było przynajmniej częściowe porównanie uzyskanych danych. Porównania wyników, choć oczywiście z wielu względów niedoskonałe, były jednak istotnym elementem określania pewnych ogólnych zmian zachodzących w świadomości historycznej młodzieży.

W rozdziale pierwszym pracy doktorskiej zarysowane zostały powiązania pomiędzy kulturą, edukacją oraz środkami przekazu. Szczególną uwagę poświęcono zdefiniowaniu mediów oraz istotnych dla pracy pojęć pokrewnych takich jak: *mass media*, nowe media czy nowe nowe media. W trzecim podrozdziale przedstawiono funkcjonowanie mediów jako środków dydaktycznych w edukacji historycznej. Omówione zostały zagadnienia związane z właściwościami różnego rodzaju środków dydaktycznych tego typu. Sporo miejsca poświęcono także możliwościom zastosowania gier wideo w edukacji historycznej.

Drugi rozdział zawiera omówienie problematyki związanej ze świadomością historyczną młodzieży. Pierwszy z podrozdziałów odnosi się do samego pojęcia świadomości historycznej. Zarysowano w nim różne perspektywy badawcze na to zagadnienie – zarówno te socjologiczne, jak i historyczne. W drugim podrozdziale zaprezentowano przegląd badań nad świadomością historyczną.

Metodologia badań omówiona została w rozdziale trzecim. W jego pierwszej części nakreślono przedmiot oraz cele badania, a także pytania oraz hipotezy badawcze. Podrozdział drugi obejmuje kwestie związane z zastosowanymi metodami, technikami oraz narzędziami badawczymi. Ostatnia część rozdziału poświęcona została charakterystyce badanej populacji oraz terenowi badań.

W rozdziale czwartym na podstawie zebranego materiału scharakteryzowano trzy ważne aspekty związane z pamięcią o przeszłości. Pierwszym z nich były zainteresowanie książkami i filmami historycznymi oraz historią jako przedmiotem szkolnym. Drugim omówionym w tym rozdziale elementem było określenie źródeł wiedzy historycznej badanej populacji. W obu przypadkach uzyskane wyniki były porównywane z poprzednimi badaniami świadomości historycznej młodzieży. Aby lepiej pokazać znaczenie środków przekazu w kształtowaniu świadomości historycznej, zaprezentowany został także aspekt częstotliwości korzystania z poszczególnych mediów.

Rozdział piąty dotyczy mediów tekstowych jako czynnika mającego wpływ na świadomość historyczną. Przedstawiono w nim rezultaty badań odnoszące się do książek historycznych oraz prasy historycznej. Zestawienie książek historycznych cieszących się największym zainteresowaniem skonfrontowano z podobnymi badaniami przeprowadzonymi przez innych badaczy tej tematyki. Podręcznik szkolny jako niezwykle istotny element edukacji historycznej został omówiony w trzecim podrozdziale.

Mediom audiowizualnym jako nośnikom wiedzy historycznej poświęcono rozdział szósty. Omówiono trzy najważniejsze ich formy: filmy, telewizję oraz muzykę. Scharakteryzowane zostały najczęściej wymieniane przez badanych konkretne filmy historyczne. Uzyskane wyniki zostały też skonfrontowane z rezultatami badań poprzednich badaczy tego zagadnienia. Zaprezentowano dane dotyczące kanałów i programów telewizyjnych, programów publicystycznych oraz programów informacyjnych. Ostatni podrozdział dotyczy muzyki – ujęto w nim zainteresowanie badanych muzyką o tematyce historycznej z uwzględnieniem konkretnych artystów oraz gatunków muzycznych.

W rozdziale siódmym omówione zostały źródła wiedzy historycznej funkcjonujące w przestrzeni wirtualnej. Pierwszy podrozdział dotyczy kanałów historycznych w popularnym serwisie YouTube. W drugim podrozdziale zaprezentowane zostały wyniki dotyczące stron internetowych. Media społecznościowe (w szczególności Facebook) są tematem podrozdziału trzeciego. Przedstawione tam zostały między innymi dane dotyczące tego, jak często badani natrafiali na treści historyczne w mediach społecznościowych. W ostatnim podrozdziale omówiono zainteresowanie gramami wideo o tematyce historycznej. Oprócz wyników dotyczących korzystania z tego rodzaju medium, krótko scharakteryzowane zostały także najpopularniejsze tytuły wymieniane przez respondentów.

Niezwykle ważny dla całej pracy był rozdział ósmy, w którym znalazła się analiza wybranych elementów świadomości historycznej młodzieży w kontekście mediów. Przedstawiono tu opinie badanych na temat tego, które wydarzenia z historii Polski były w mediach ukazywane jako duma bądź ujma dla Polaków. W drugim podrozdziale przeanalizowano, które postacie zdaniem badanych są przedstawiane jako wybitne. Zaprezentowano uzasadnienia wybranych odpowiedzi, co pozwoliło na lepsze zrozumienie uzyskanych wyników. Dokonano także porównania z podobnymi badaniami z przeszłości, co dało nieco lepszy wgląd w zmiany zachodzące w świadomości historycznej młodzieży na przestrzeni lat.

Wnioski oraz postulaty badawcze zostały przedstawione w zakończeniu, które zamyka część zasadniczą niniejszej pracy. Dołączona została także bibliografia, spisy wykresów i tabel oraz aneksy. W aneksach znalazły się kwestionariusze ankiet, opis badań pilotażowych, tabele z wynikami oraz obliczenia statystyczne.